
МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції
«Соборність України: історія та сучасність»

ДЕНЬ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ
ЯК МАРКЕР ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тетяна Бевз,
доктор історичних наук, професор,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,
головний науковий співробітник відділу
теорії та історії політичної науки
ORCID: 0000-0002-0129-1925; tetanabevz@gmail.com

В умовах повномасштабної війни РФ проти України кожне державне свято, кожна важлива історична пам'ятна дата стали ще більш значущими й консолідуючими для українського суспільства. Вони є не лише маркерами української ідентичності та державності, а й ще потужною зброєю проти ворога, силою у нашій єдності, символом єднання українських земель. День Соборності України у цьому році має особливий сенс, адже триває війна за нашу соборну незалежність, за неподільність наших земель, а соборність – є метою Перемоги. Як відомо, перемога виборюється разом, спільно, згуртовано. Особливого значення набуває єдність та спільна злагоджена боротьба, адже українська нація знову складає черговий іспит на державність, незалежність, єдність, соборність, зрілість, гідність та свободу. Борючись за соборність українських земель, демонструємо світу соборність українського духу.

Для дослідження теми використаємо соціологічні дослідження, виступи очільників держави, громадських діячів та митців у День Соборності України 22 січня 2023 р., яке відзначали в умовах війни, проаналізуємо святкування Дня Соборності України у

регіонах України та в українських громадах у різних куточках світу, а також позицію європейських політиків щодо єдності українців.

За час повномасштабного вторгнення українці продемонстрували справжню єдність – громадянську, духовну та культурну, і це підтверджують соціологічні дослідження. За критерії визначення єдності українців візьмемо, зокрема, такі: територіальна цілісність, віра у перемогу та досягнення України за останній рік. Свідомо, для підтвердження критеріїв використовували результати різних соціологічних досліджень. Так, результати соціологічного дослідження КМІСу¹ засвідчують, що абсолютна більшість українців (87%) не готова йти на будь-які територіальні поступки заради якнайшвидшого припинення війни з Росією [1]. Лише 8% вважали, що для досягнення миру і збереження незалежності можна відмовитися від деяких територій (і частка таких людей знизилася, порівняно з липнем 2022 р., на 2%). У всіх регіонах України абсолютна більшість населення проти будь-яких територіальних поступок. Навіть серед жителів Сходу, який зазнає інтенсивних боїв, 85% проти поступок (готові на поступки – лише 10%), а серед жителів Півдня – 83% проти поступок (готові – лише 10%) [1]. Понад те, в період з травня до липня 2022 р. на Сході з 68% до 77% стало більше тих, хто проти будь-яких поступок, а у вересні цей показник зріс ще до 85%, і зараз «фактично немає різниці між поглядами жителів різних регіонів». Важливо й те, що серед респондентів, які до 24 лютого проживали на території, яка після 24 лютого була окупована (і майже всі такі респонденти виїхали на територію, підконтрольну уряду України), лише 2% виступали за територіальні поступки. Натомість 92% вважали, що жодних територіальних поступок не повинно бути. Серед загалом внутрішньо переміщених осіб 6% підтримували поступки – проти 90%, які виступали проти них» [1]. Українці, як і раніше, незалежно від регіону, мови спілкування, етнічного походження, зберігали

¹ Опитування КМІС проводили упродовж 7–13 вересня 2022 р. методом телефонних інтерв'ю з використанням комп'ютера (computer-assisted telephone interviews, CATI) на основі випадкової вибірки мобільних телефонних номерів. Опитано 2000 респондентів, що живуть у всіх регіонах України (крім АР Крим).

високу згуртованість і небажання йти на поступки агресору. Суспільна єдність у цих питаннях є важливим чинником як для успішності національного спротиву, так і для західних партнерів, які мають бачити, що втоми немає і не варто тиснути на Україну і примушувати до неприйнятного миру.

Згідно з результатами соціологічного дослідження Gradus Research Plus «Суспільно-політичні настрої під час повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на територію України» (березень, 2022) загальна згуртованість українців була на рівні 86%. У регіональному розрізі згуртованість українського суспільства заради перемоги найбільша була на Сході України – 92%, на Заході – 90%, найменша на Півдні – 75% [2]. Результати соціологічного дослідження Gradus Research Plus «Спротив російському вторгненню/незалежність України» (серпень, 2022), проведеного після шести місяців повномасштабної війни, на питання про «досягнення України за останній рік» назвали серед інших чинників «згуртованість українців» [3], що є свідченням того, що «ми склалися як нація. Українці надзвичайно відкриті один до одного зараз, охоче залучаються до взаємодопомоги та підтримки держави» [3].

Центром аналізу та соціологічних досліджень (CISR) Міжнародного республіканського інституту (IRI) у серпні 2022 р. було проведено опитування, яке засвідчило, що 98% українців упевнені в перемозі України у війні. Таким чином, можемо констатувати, що у питаннях територіальної цілісності, віри у перемогу та згуртованості українці єдині.

Головний акцент в умовах війни робився на єдність. Головнокомандувач ЗСУ В. Залужний лаконічно і влучно висловився цього річного Дня Соборності, що «наша сила – в єдності», привітав українців та зазначив, що Україна соборна і неподільна навіки [4]. Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль наголосив: наша сила – незмірна, а можливості – безкрайні. Українці нездоланні, коли єдині. Міністр культури та інформаційної політики України О. Ткаченко: «Українці тимчасово втратили землі, але назавжди здобули чітке розуміння цінності єдності» [4].

Відзначаючи День Соборності 22 січня 2023 р., українці, політики, митці особливий акцент робили на територіальній цілісності

України: «Після 24 лютого День Соборності в нас кожен день. Військові з Львівщини чи Закарпаття відчувають це під Бахмутом. Сім'ї з Маріуполя чи Харкова відчувають це у Львові і Франківську»; «ми всі – єдині. Від Карпат до Криму. Одне ціле. Нам потрібно залишатися такими, потрібно бути разом, не роз'єднуватися. Звідки б родом ви не були та де б ви зараз тимчасово не знаходились – тримайтесь разом»; «від Сходу до Заходу, від Криму до Карпат, від Чернівців до Чернігова, від Маріуполя до Ужгорода ми єдині» [5].

Президент України В. Зеленський у своєму зверненні до Дня Соборності згадав усі українські регіони від Закарпаття до Криму, а ще визначні місця, історичні пам'ятки та постаті. Перша леді України О. Зеленська наголосила, що «соборність – це не лише про територіальну цілісність, якої нас хоче позбавити ворог. Соборність – це про нашу згуртованість, нашу спільність, наше вміння чинити опір, коли опираємося на своїх» [6].

Акцентуючи на майбутньому, українці вірять у територіальну цілісність України: «Сьогодні ми впевнено дивимося у майбутнє і віримо, що Донецьк і Луганськ, Бердянськ і Мелітополь, Сімферополь і Севастополь знову будуть разом з усією Україною, під мирним небом з розгорнутими жовто-блакитними прапорами. Щоб нікому і гадки не було ділити нас ні Збручем, ні Дніпром» і «тільки разом українці зможуть об'єднати "живим ланцюгом" Черкаси й Мелітополь, Львів і Донецьк, Вінницю й Севастополь» [4].

Традиційний «живий ланцюг» єдності, який українці вибудовують, символізуючи об'єднання українських земель і державну єдність, є головним символом Дня Соборності. В умовах війни цей символ набув особливого значення. Живі ланцюги єдності пройшли у багатьох містах країни. Традиційним місцем святкування Дня Соборності України для мешканців Тернопільської та Хмельницької областей є міст, який з'єднує береги річки Збруч. Зазначимо, тривалий час ці береги ділили імперії, розділяючи український народ. Збруч був тоді рікою єднання. Через Збруч організовують урочисту ходу – акцію єдності та громадської злагоди. У Тернополі учасники святкувань створили своїми тілами «живу» мапу України; 200-метровий прапор України розгорнули у

Луцьку; 50-метровий прапор одинадцятий рік поспіль розгорнули на кордоні Рівненщини та Житомирщини кілька сотень жителів двох областей, демонструючи єдність України; Ізюмська громада Харківщини та Святогірська громада Донеччини влаштували спільний автопробіг, зустрілися на межі двох областей; ланцюг єдності цього дня утворили навіть наші полярники в Антарктиді. У Дніпрі вшанували пам'ять загиблих 14 січня від терористичної атаки агресора, а також біля флагштока з прапором України організували «ланцюг єдності». В акції взяли участь близько сотні людей. Вони тримали в руках таблички з назвами українських міст, зокрема деокупованих та тих, що зараз в окупації, як символ неподільності нашої країни.

Під час святкування Дня Соборності у Запоріжжі наголошувалося, що «соборність та єдність – це те, на чому стоять всі українці і всі запоріжці. Черговий тому доказ – це те, що з початку повномасштабного вторгнення усе наше місто, усі наші люди, бізнес, волонтери, звичайні запоріжці згуртувалися заради допомоги армії та переселенцям, заради підтримки один одного, заради Перемоги» [7].

День Соборності Україна відзначала згуртованою, як ніколи раніше, та відчуваючи важливість єдності світу у підтримці України. Президентка Європарламенту Роберта Метсола зазначила, що у цей день Європа ще раз підтверджує свою підтримку України. «Ми збережемо єдність – задля демократії, свободи та наших цінностей» [8]. Прем'єрка Литви Інґріда Шимоніте наголосила, що Україна святкує День Соборності більш об'єднаною, ніж будьколи. «Закликаю усіх, хто підтримує Україну, теж залишатися об'єднаними, а тих, хто вагається – приєднуватися до нас і ставати на правильний бік історії. Ми маємо швидше озброювати Україну, допомагати їй вистояти, відновитися і відбудуватися» [8]. Прем'єр-міністр Канади Джастін Трюдо привітав українців із Днем Соборності, зазначивши, що у День Соборності ми разом виступаємо проти насильства, авторитаризму й загроз демократії [6].

У рамках всесвітньої кампанії #UkraineUnitedWithTheWorld до Дня Соборності України 21–22 січня у країнах Європи, Азії,

Америци й Австралії пройшли акції єдності в 47 містах у різних куточках планети навколо відомих будівель чи пам'ятників міст, а також на центральних площах. Учасники об'єднувалися у «Ланцюг Єдності зі світом». У руках – прапор України та стяг країни, де відбувалася акція, а також прапори інших держав, які активно підтримують Україну. Головна ініціаторка і координаторка акції «Community Army of Ukraine» («Армія українських громад») визначила мету кампанії: у донесенні розуміння, що сьогодні Україна соборна з усім світом [9]. Паралельно з ланцюгом відбувалося підписання персональних листів до парламентів із вимогою надати Україні більше зброї.

Символічні та знакові акції до Дня Соборності України відбувалися у різних містах світу. Так, у Нью-Йорку до Дня Соборності України висадили 335 соняшників. Кожна квітка символізує день з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Українська громада Нью-Йорка (США) разом з американською громадськістю відзначила День Соборності України – на Таймс Сквер замайоріли українські прапори, а також потужно пролунали гасла «Слава Україні! – Героям Слава!» й Гімн України [10]. У столиці Швеції Стокгольмі та у шведських містах Мальме та Гетеборзі з нагоди Дня Соборності України відбулося урочисте зібрання українських громад під гаслом «Україна об'єднана проти ворога в захисті своєї територіальної цілісності».

У День Соборності українська громада спільно з чеськими друзями об'єдналася в історичному центрі Праги в живий ланцюг єдності через Карлів міст, а також провели акцію на сходах Народного музею. У День Соборності України 22 січня декілька сотень українців утворили ланцюг єдності на найвідомішому в Дубліні мості Хапенні (Ha'penny Bridge). Представники української громади в Австрії провели у Відні «Марш Злуки» до Дня Соборності України. У грузинських містах Тбілісі та Батумі сформували «Ланцюг Єдності». Представники української та русинської діаспори, громадяни України та Сербії відзначили День Соборності України біля пам'ятника Тарасу Шевченку в місті Новий Сад. Товариство українсько-кіпрської дружби разом з Посольством України у день Соборності України організували для

українців благодійний тур «Україна і Кіпр – схожість та відмінності культурної спадщини». Біля будівлі громади «Українська родина» в Анталії (Туреччина) у День Соборності зібралися співвітчизники, члени спілки й учні суботньої школи, які долучилися до благодійної акції «Сила в єднанні».

Таким чином, можемо стверджувати, що в умовах війни розуміння соборності набуває нових сенсів: 1) «у Соборності – суть нашого спротиву. Коли кожен відповідає за іншого і водночас за загальну справу, добробут, розвиток і, звісно, боротьбу»; 2) «єдиний народ не зламати і ми, як ніколи, відчуваємо єдину державу, бо самі творимо її і боремося за неї»; 3) «усіх нас об'єднує бажання перемогти»; 4) українці об'єднали весь цивілізований світ, щоб перемогти агресора, українці єдині у своєму бажанні жити у вільній, соборній, незалежній Україні; 5) Україна разом з усім цивілізованим світом демонструє дивовижну консолідацію та єдність у протистоянні агресору.

Підсумовуючи, зазначимо, що День Соборності України – маркер української ідентичності, сутність нашого самовизначення. День Соборності України характеризується актуалізацією трьох вимірів політичного – минулого, сьогодення і майбутнього. Аналіз звернень і виступів офіційних осіб та відзначення Дня Соборності в умовах війни в Україні та світі дає підставити твердити, що від сили нашої єдності, від непохитності та принциповості наших переконань залежить майбутнє цілісної країни та світу, а консолідація зусиль усіх українців та міжнародних партнерів є найпотужнішою зброєю для повного відновлення територіальної цілісності нашої держави. У цьому сенс нашої Соборності.

Бібліографічні посилання

1. Динаміка готовності до територіальних поступок для якнайшвидшого завершення війни: результати телефонного опитування, проведеного 7–13 вересня 2022 року. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1133&page=1> (дата звернення: 20.09.2022).

2. Суспільно-політичні настрої під час повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на територію України.

Аналітичний звіт. Березень 2022. URL: https://gradus.app/documents/164/Gradus_Research_Report_War_3_3_2022.pdf (дата звернення: 15.12.2022).

3. Gradus Research Company. Україна Майбутнього. URL: https://gradus.app/documents/284/Future_Ukraine_Gradus_Research_UKR.pdf (дата звернення: 21.02.2022).

4. «Україна переможе у війні»: військові та політики емоційно привітали з Днем Соборності. URL: https://24tv.ua/den-sobornosti-ukrayini-22-sichnya-2023-privitannya-vid-prezidenta_n2240977 (дата звернення: 22.01.2023).

5. Сухачова Т. «Разом, де б не народилися»: Зеленські, Осадча, Горбунов, Дзамала та інші привітали з Днем Соборності. 22.02.2023. URL: <https://tabloid.pravda.com.ua/focus/63cd1f068ea58/> (дата звернення: 22.01.2023).

6. Україна відзначає День Соборності. 22.01.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3656849-ukraina-vidznacae-den-sobornosti.html>
<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3656849-ukraina-vidznacae-den-sobornosti.html> (дата звернення: 22.01.2023).

7. «Живі ланцюги», флешмоби та забіги: як українці у День Соборності об'єднали усю країну. URL: https://24tv.ua/den-sobornosti-2023-zhivi-lantsyugi-mistah-ukrayini_n2241126 (дата звернення: 22.01.2023).

8. Європейські лідери у День Соборності нагадали про важливість підтримки України. 22.01.2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/01/22/7154622/> (дата звернення: 27.01.2023).

9. «Ланцюг єдності» довжиною у 25 країн світу: як і де українці відзначатимуть День Соборності. 21.01.2023. URL: https://zakordon.24tv.ua/den-sobornosti-ukrayini-25-krayinah-svitu-proyudut-aktsiyi_n2240676 (дата звернення: 21.01.2023).

10. Стець А. У Нью-Йорку до Дня Соборності України висадили сад із соняшників. 22.01.2023. URL: https://zaxid.net/u_nyu_yorku_do_dnya_sobornosti_ukrayini_visadili_sad_iz_sonyashnikiv_n1556493 (дата звернення: 22.01.2023).